

SOVIET CENSORSHIP AND FICTIONAL PROSE BY GURAM GEGESHIDZE
(ACCORDING TO THE NOVEL “VOICE OF OUTCRIER” AND THE STORY
“EPOCH”)

საბჭოთა ცენზურა და გურამ გეგეშიძის მხატვრული პროზა
(რომან „ხმა მღალაღებლისას“ და მოთხრობა „ჟამის“ მიხედვით)

ANA GOGILASHVILI

Doctor of Philology,
Invited Lecturer at the Caucasus
International University
ORCID: 0000-0003-4327-3917
Ana.Gogilashvili@ciu.edu.ge
+995 555 25 11 25

Abstract

The tragic event of 1921 marked another painful page in the history of Georgia and many authors have described these episode of our country's life. Ilia Chavchadze says that the function of a writer is to awake the nation in hard times. Many Georgian writers took upon themselves this mission during the Soviet regime. However, it was often the equivalent of death.

Guram Gegeshidze is a writer who worries about his country. His novel “Voice of the Outcryer” (1982) and story “epoch” (1984) describes several episodes of the historical processes in Georgia. After Stalin's death, from the 1950s to the 1980s, writers were no longer awaiting a death for criticizing the Soviet regime, but still were victims of harassment and arrest. For example, we can name the stories of Guram Dochanashvili and Chabua Amirejibi. Therefore, we think that in 1982 and 1984, the publication of a novel and a story by Guram Gegeshidze loaded with anti-Soviet ideology, “Voice of the Outcryer” and “epoch”, required great courage on the part of the writer. Several important paradigms are noted in the works under consideration, including the concept of a father with a national spirit and his son, Kaplan and Nestor Vardanidze, which in our paper is considered to echo the epoch and is analyzed in the context of establishment of the Soviet Union.

Also noteworthy is the Undiladze clan, ideologically opposed to the Vardanidze clan, which the author portrayed as a symbol of betrayal and immorality. The murder of Jambakur Vardanidze, who came out of the church and was dressed in white, is presented as an allegory of the murder of God and holiness by the Bolsheviks in our work. Guram Gegeshidze's emphasis on the gliding blood on red flag is another visible example of the author's attitude towards the bloody Soviet regime.

Keywords: literature, Guram Gegeshidze, Soviet Union, Censorship, National spirit

ანა გოგილაშვილი,

ფილოლოგიის დოქტორი,
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
მოწვეული ლექტორი
ORCID: 0000-0003-4327-3917
Ana.Gogilashvili@ciu.edu.ge
+995 555 25 11 25

აბსტრაქტი

1921 წლის ტრაგიკულმა მოვლენებმა საქართველოს ისტორიაში კიდევ ერთი ტკივილიანი ფურცელი ჩაწერა და არაერთი ავტორის შემოქმედებაში ჰპოვა ასახვა. როგორც ილია ჭავჭავაძემ განსაზღვრა მწერლის ფუნქცია, გაჭირვებისა და უკიდურესი შევიწროვების ჟამსაც უნდა აფხიზლებდეს ერსო, სწორედ ეს ტვირთი აიღო საკუთარ თავზე საბჭოთა რეჟიმის დროს არაერთმა ქართველმა მწერალმა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ეს გმირობის ტოლფასი იყო და ზოგიერთ მათგანს სიცოცხლის ფასადაც დაუჯდა.

გურამ გეგეშიძე სწორედ ის მწერალია, რომელსაც ქვეყნის მაჯისცემაზე უდევს ხელი. მისი რომანი „ხმა მლაღადებლისა“ (1982) და მოთხრობა „ჟამი“ (1884) საქართველოში მიმდინარე ისტორიული პროცესების რამდენიმე მონაკვეთს ასახავს. სტალინის გარდაცვალების შემდგომ, მე-20 საუკუნის 50-იანი წლებიდან 80-იანი წლების ჩათვლით, საბჭოთა რეჟიმის კრიტიკის გამო, მწერლებს სასიკვდილო განაჩენი აღარ ელოდათ, მაგრამ შევიწროვებისა და დაპატიმრების მსხვერპლნი მაინც ხდებოდნენ. მაგალითად შეგვიძლია, დავასახელოთ გურამ დოჩანაშვილისა და ჭაბუა ამირეჯიბის დაპატიმრების ისტორიები. აქედან გამომდინარე, ვფიქრობთ, რომ 1982 წელს, გურამ გეგეშიძის მიერ ანტისაბჭოთა იდეოლოგიით დატვირთული რომან „ხმა მლაღადებლისას“ და 1984 წელს მოთხრობა „ჟამის“ გამოცემა მწერლის მხრიდან დიდ გამბედაობას მოითხოვდა. განსახილველ ნაწარმოებებში ყურადღებაამისაქცევია რამდენიმე მნიშვნელოვანი პარადიგმა, მათ შორისაა ეროვნული სულისკვეთების მქონე მამისა და მისი ძის, ყაფლან და ნესტორ ვარდანძიძეების კონცეპტი, რომელიც ჩვენს ნაშრომში ეპოქის გამოძახილად მიიჩნევა და გაანალიზებულია საბჭოთა წყობილების დამყარების კონტექსტში.

ასევე, საგულისხმოა ვარდანძიძეების შტოსთან იდეოლოგიურად დაპირისპირებულნი უნდილაძეების კლანი, რომელიც ღალატისა და უზნეობის სიმბოლოდ წარმოაჩინა ავტორმა. ეკლესიიდან გამოსული, თეთრით შემოსილი ჯამბაკურ ვარდანძის მკვლელობა გაბოლშევიკებული ტიტვიკო უნდილაძის მიერ კი ბოლშევიკების ხელით ღმერთისა და სიწმინდის მკვლელობის ალეგორიად არის წარმოდგენილი ჩვენს ნაშრომში.

საკვანძო სიტყვები: ლიტერატურა, გურამ გეგეშიძე, საბჭოთა კავშირი, ცენზურა, ეროვნული სულისკვეთება

შესავალი

ლიტერატურის მდინარეებს თავისი შინაგანი კანონები რომ არ წარმართავდეს და მართლაც საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ფორმაციები განსაზღვრავდეს მის მსვლელობას, ის ორსაუკუნოვანი რუსული წნეხი, რომლის მავთულხლართებშიც მოქცეული იყო საქართველო, უთუოდ დამთრგუნველი და საბედისწერო აღმოჩნდებოდა ჩვენი ლიტერატურისთვის (ჩხეიძე, 2012 : 48).

ილია ჭავჭავაძისეული განსაზღვრება, მწერლის ფუნქციაა, გაჭირვებისა და უკიდურესი შევიწროვების ჟამს აფხიზლებდეს ერსო, საბჭოთა რეჟიმის დროს არაერთმა ქართველმა მწერალმა იტვირთა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ეს უდიდესი გამბედაობის, ზოგჯერ გმირობის ტოლფასიც იყო და ზოგიერთ ავტორს სიცოცხლის ფასადაც დაუჯდა. ეგრეთწოდებული პირველი ნაკადის ანტისაბჭოთა განწყობის მწერლები იყვნენ: მიხეილ ჯავახიშვილი, გრიგოლ რობაქიძე, ნიკოლო მიწიშვილი, „ცისფერყანწლები“ და სხვანი. ხელისუფლებაში იოსებ სტალინის მოსვლის შემდეგ, 30-იან წლებში საბჭოთა სისტემამ განსხვავებული აზრის მქონე ადამიანების, მათ შორის ხელოვნების წარმომადგენელთა მასობრივი განადგურება დაიწყო. ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტის მონაცემებით, „1937-1938 წლებში „დიდი

ტერორის“ პერიოდში, „სტალინური სიების მეშვეობით“, რომელსაც ხელს სტალინთან ერთად პოლიტიურის სხვა წევრებიც აწერდნენ, საქართველოდან 3 700-მდე ადამიანი გაასამართლეს. მათ აბსოლუტურ უმეტესობას, 3100-ს ადამიანს, საბჭოთა ხელისუფლებამ სასჯელის უმაღლესი ზომა, სიკვდილით დასჯა შეუფარდა. სიკვდილით მიესაჯა ქართული ინტელიგენციის ნაწილსაც, 37-იანი წლების რეპრესიებს შეეწირნენ: პოეტები, მწერლები, რეჟისორები, მხატვრები. მათ შორის იყვნენ: ტიციან ტაბიძე, ნიკო მიწიშვილი, მიხეილ ჯავახიშვილი, სანდრო ახმეტელი, პეტრე ოცხელი. 1937 წლის 22 ივლისს, დაპატიმრების მოლოდინში, მწერალთა სახლში სიცოცხლე თვითმკვლელობით დაასრულა პოეტმა, პაოლო იაშვილმა“ (შველიძე, 2018).

მე-20 საუკუნის მეორე ნახევრიდან, სტალინის გარდაცვალების შემდეგ, ვითარება მეტ-ნაკლებად შეიცვალა და მწერლები საბჭოთა სისხლიანი რეჟიმის მხილებისთვის სიკვდილით აღარ ისჯებოდნენ, თუმცა, ანტისაბჭოთა განწყობის ღიად გამოხატვა მაინც სარისკოდ მიიჩნეოდა. ამ პერიოდის ქართული მწერლობის „გაბედულ“ წარმომადგენლებად უნდა დავასახელოთ ჭაბუა ამირეჯიბი, ოთარ ჭილაძე, გურამ დოჩანაშვილი, ოთარ ჩხეიძე, გურამ რჩეულიშვილი, გურამ გეგეშიძე, შოთა ჩანტლაძე.

როგორც როსტომ ჩხეიძე წერს, საქართველოში საბჭოთა რეჟიმის ნგრევის პეროდიც არ აღმოჩნდა იოლი. 9 აპრილის ტრაგედია, სამოქალაქო ომმა, ძმათა შორის სისხლისღვრამ ქართული მწერლობაც დააზარა და დათრგუნა. „იმედგაცრუებათა დაუსრულებელმა პროცესმა მძიმე ზეგავლენა მოახდინა ჩვენს ლიტერატურულ პროცესზეც და, ნაცვლად იმისა, დამოუკიდებელი ქვეყნის მწერლობა ერთბაშად წამომართულიყო მთელი ძლევამოსილებით და მალევე და ძალდაუტანებლად შეერთებოდა დასავლურ სამყაროს, იმდენმა წინააღმდეგობამ და შინაგანმა მოშლილობამ იჩინა თავი, ამ პერსპექტივამ შორს გადაიწია. კიდევ კარგი, გადაიწია და არა სამუდამოდ გაგვშორდა“ (ჩხეიძე, 2012 : 48).

მსჯელობა

საქართველოს ისტორიის ტრაგიკულმა პროცესებმა არაერთი მწერლის შემოქმედებაზე ჰპოვა ასახვა. მათ შორის თვალსაჩინოა ოთარ ჩხეიძე თავისი რომანებით „არტიტული გადატრიალება“, „თეთრი დათვი“, „ბერძენის სამკუთხედი“, გურამ გეგეშიძე რომანით „ნათლისქრობა“, მოთხრობით „ჟამი“, აკა მორჩილაძე პოსტმოდერნისტული რომანით „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლები“ და კიდევ სხვა მრავალი.

გურამ გეგეშიძე სწორედ ის მწერალია, რომელსაც ქვეყნის მაჯისცემაზე უდევს ხელი. მისი ტეტრალოგია „ქართლის ჭირი“: „ხმა მლაღადებლისა“ (1982), „სისხლის წვიმები (1991)“, „ნაცრის კოშკი (2001)“ და „ნათლისქრობა (2016)“ საქართველოში მიმდინარე ისტორიული პროცესების რამდენიმე მონაკვეთს ასახავს. როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, მე-20 საუკუნის 50-იანი წლებიდან 80-იანი წლების ჩათვლით, საბჭოთა რეჟიმის კრიტიკის გამო, მწერლებს სასიკვდილო განაჩენი აღარ ელოდათ, მაგრამ შევიწროვებისა და დაპატიმრების მსხვერპლნი მაინც ხდებოდნენ. მაგალითად შეგვიძლია, დავასახელოთ გურამ დოჩანაშვილისა და ჭაბუა ამირეჯიბის დაპატიმრების ისტორიები. აქედან გამომდინარე, ვფიქრობთ, რომ 1982 წელს, გურამ გეგეშიძის მიერ ანტისაბჭოთა იდეოლოგიით განმსჭვალული რომანის „ხმა მლაღადებლისა“ გამოცემა მწერლის მხრიდან დიდ გამბედაობასა და ეროვნულ სულსკვეთებას მოითხოვდა. „ხმა მლაღადებლისა“ მე-19 საუკუნის 50-იანი წლებით, ყირიმის ომით იწყება და საქართველოს გასაბჭოებით სრულდება. თხზულების შექმნის პერიოდის გათვალისწინებით, საბჭოთა სისხლიანი რეჟიმის დამყარების რომანში აღწერილი, გულსაკლავი სურათების ფონზე მწერლის ანტისაბჭოური პოზიცია აშკარად შესამჩნევია.

მოთხრობა „ჟამი“ გურამ გეგეშიძის მიერ 1984 წელს შექმნილი თხზულებაა. მართალია, მოქმედება საქართველოში მონღოლთა ბატონობის დროს ვითარდება, მაგრამ

თხზულებაში აღწერილი მოვლენების ანალიზის შედეგად ვასკვნიტ, რომ მწერალმა ალევორის გზით, მე-20 საუკუნეში, საბჭოთა საქართველოში მიმდინარე პროცესები მე-13 საუკუნეში, მონღოლთა ბატონობის ხანაში გადაიტანა. ქარაგმული ხერხის საჭიროება კი, მწერლის ერთგვარ თავდაცვად უნდა გავიაზროთ, რაც კვლავდაკვლავ, ნაწარმოების შექმნის ეპოქამ განაპირობა.

ნაწარმოებთა ანალიზისას გათვალისწინებულია კომპლექსური ლიტერატურათმცოდნეობითი მიდგომა. გამოყენებულია კომპარატივისტული მეთოდი, ტექსტებზე დაკვირვების, ანალიზის ინტერდისციპლინარული მეთოდები, ინდუქციური და დედუქციური მეთოდები, ასევე კონცეპტუალური ინტერპრეტაციის მეთოდი.

ახლა კი ორივე ზემოხსენებული ნაწარმოების შესახებ უფრო კონკრეტულად ვისაუბრებთ.

გურამ გეგეშიძის ტეტრალოგიის პირველ წიგნში „ხმა მღალადებლისა“ „მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოსა და მეოცე საუკუნის დასაწყისის საქართველოს ისტორიული ყოფაა აღწერილი. სანამ უშუალოდ რომანის განხილვას დავიწყებთ, ვფიქრობ, ყურადღება უნდა გავამახვილოთ რომანების ციკლის სათაურზე - „ქართლის ჭირი“, რომელიც იოლად აღიქმება, როგორც ტრაგიკული ეპოქის წარმოჩენა ლიტერატურული რეპრეზენტაციის გზით. რომანების თემატიკის გამოსარკვევად სიტყვათშეთანხმების სემანტიკური მნიშვნელობაც საკმარისი იქნებოდა, მაგრამ ცნობიერებას იმთავითვე დავით გურამიშვილის „დავითიანთან“ მივყავართ.

„ქართლის ჭირსა ვერვინ მოსთვლის, თუ არ ბრძენი, ენამჭევრი,

იფქლი ღვარძლად გარდაიქცა, ზედ მობრუნდა ცეცხლი კვერი“... (გურამიშვილი, 2013).

ადვილი მისახვედრია, რომ გურამ გეგეშიძის ტეტრალოგია საქართველოში მიმდინარე ტრაგიკული მოვლენების საისტორიო ეპოსს წარმოადგენს. იკვეთება ნაწარმოებებში გატარებული, ქართული ლიტერატურული სინამდვილისთვის თავისთავად კარგად ცნობილი კონცეფცია, „კახელების აღმა ხნული ქართლელებმა დაღმა ფარცხეს“ ჩვენი რეალობისათვის უნივერსალური და ამავედროულად, ღრმად ტრაგიკული პრინციპი.

რომანების ციკლში საქართველოში მიმდინარე მძიმე პოლიტიკური ვითარებისა და ტრაგიკული მოვლენების ფონზე წარმოდგენილია ვარდანიძეების, უნდილაძეებისა და ნიკურიანების ოჯახური საგა. მათი იდეოლოგია, ეროვნული თუ მოღალატეობრივი მრწამსი და მოქმედება.

ვფიქრობთ, რომანში „ხმა მღალადებლისა“ განსაკუთრებით ნათლად იკვეთება გურამ გეგეშიძის ეროვნული მრწამსი და იგი წარმოჩინდება, როგორც საბჭოთა რეჟიმის წინააღმდეგ მებრძოლი ავტორი. რომანის შექმნის თარიღის გათვალისწინებით (1982 წელი) უდავოდ დასაფასებელია მწერლის გაბედულება, რადგან იგი თხზულებაში აკეთებს მკვეთრ და აშკარა აქცენტებს საბჭოთა სისხლიანი წყობის წინააღმდეგ, ჯერ კიდევ საბჭოთა რეჟიმის ბატონობის დროს საქართველოში.

როგორც ირმა რატიანი თავის გამოკვლევაში „რეალიზმის ლიტერატურული სკოლა და მისი ქართული მოდელი“ შენიშნავს, მე-19 საუკუნის 60-იანი წლებიდან დაუფარავი გახდა რუსეთის იმპერიის პოლიტიკური კურსისა და სოციალური სტრატეგიის ჭეშმარიტი მიზანი - გარდაქმნას საქართველო სოციალურ-პოლიტიკური და კულტურული მოვლენების პერიფერიულ ზონად. „ასევე, დაუფარავად იცვლის სახეს ქართული საზოგადოების რეაქციაც რუსულ კოლონიზმზე და რომანტიზმის ხანისათვის დამახასიათებელი მერყეობისა და ამბივალენტურობის რადიკალური დაპირისპირება ცვლის. ანტიკოლონიური მოძრაობის ისტორიულად გამომუშავებულ სარწმუნოებრივ სტრატეგიას ეროვნული სტრატეგია ჩაანაცვლებს“ (რატიანი, 2010 : 46). როგორც მკვლევარი აღნიშნავს, სწორედ ასეთ დროს იჩენს თავს რეალიზმი ლიტერატურაში.

მწერლი ინტერედება ცხოვრების ყველა დეტალითა და პრობლემით. რეალისტი მწერლები თავიანთ ნაწარმოებებში ასახავენ ისეთ საბაზისო რეალისტურ თემებს, როგორცაა პიროვნებისა და საზოგადოების გართულებული ურთიერთობები, სოციალური ყოფის დეტალები, ფსიქოლოგიური დილემები. რომანტიკოსების მიერ უარყოფილი და ნიველირებული აწმყო თანდათან იბრუნებს პოზიციებს. პოეტი თუ მწერალი თავბრუდამხვევი სისწრაფით ეშვება „ცოდვილ მიწაზე“ და ფარად რეალობას ირგებს. სწორედ ამ პრინციპითა და რეალისტური მიდგომით არის შექმნილი გურამ გეგეშიძის „ქართლის ჭირის“ ციკლის ყველა რომანი.

საგულისხმოა ჩვენ მიერ განსახლიველი რომანის სათაური: „ხმა მლაღადებლისა“. ბუნებრივია, გაგვახსენდეს წმინდა ესაია წინასწარმეტყველის სიტყვები, რომლებიც იოანე ნათლისმცემელს მიემართება: „ხმა მლაღადებლისა უდაბნოსა შინა, განუმზადეთ გზა უფალსა, მოასწორეთ მისი ბილიკები“ (მკ. აღთქმა), შემდგომ კი ბერწი მღვდლის, ზაქარიასა და მისი მეუღლის, ელისაბედის ოჯახში სასწაულით იშვა იოანე ნათლისმცემელი. როგორც ჩანს, მწერალმა სათაურითვე განსაზღვრა რომანის ფუნქცია - მან გზა უნდა განუმზადოს ჯანსაღ აზრს, სიმართლის, ჭეშმარიტების მქადაგებლად უნდა იქცეს. თუმცა, აქვე იკვეთება მეორე საზრისიც: შესაძლოა, მწერლის სიტყვები დარჩეს მხოლოდ „ხმად მლაღადებლისა“, რის საფუძველსაც ამავე რომანში გაცხადებული, თავად ავტორისვე პესიმისტური განწყობილება იძლევა.

პირველი პერსონაჟი, რომელიც თხზულების ასპარეზზე გამოდის, თავადი ყაფლან ვარდანძეა. აშკარაა ავტორის პატივისცემა თავადი ყაფლანის მიმართ. „იგი მწიგნობარი კაცი გახლდათ, კაცი მდიდარი, დარბაისელი, ტკბილად მოუბარი, მეტრფე საკუთარი ქვეყნისა. თავის დროზე უებრო მეომრადაც იყო მიჩნეული“ (გეგეშიძე, 2017 : 8).

საგულისხმოა ისიც, რომ ბატონი ყაფლანი ეგზისტენციალური ფიქრთა მდინარებით არის შეპყრობილი. იგი ბევრს ფიქრობს სიცოცხლისა და სიკვდილის რაობაზე, ცდილობს, ჩასწვდეს მარადისობის არსს, უნდა, გამოარკვიოს, სიცოცხლე ჰგავს სიზმარს, თუ სიკვდილი. იღწვის, დაადგინოს, ამქვეყნიური თუ იმქვეყნიური ცხოვრებაა ჭეშმარიტი რეალობა და კაცთა სამყოფელი. მიუხედავად ამგვარი ფიქრებისა, მისი ქმედება რეალისტური ნაწარმოების პერსონაჟის ტიპური მაგალითია, ამიტომ ვერ ვიტყვით, რომ იგი ეგზისტენციალური მოტივებით ნასაზრდოები პერსონაჟია. საგულისხმოა ისიც, რომ ყაფლან ვარდანძე სხვა თავადების მსგავსად ჯიუტად არ მოსჭიდებია ბატონ-ყმობის დრომოჭმულ წესს. მას მიაჩნდა, რომ განგების სურვილს წინ ვერაფერი აღუდგებოდა და დამორჩილდა. ფიქრობდა, დღეს რაც არაჩვეულებრივად და მიუღებლად შეიძლება, მიაჩნდეს ადამიანს, ხვალ და ზეგ, შესაძლოა, მოეწონოს კიდევო. აშკარაა, ყაფლანის ბუნება ღიაა სიახლეებისათვის. მწერალი თანამედროვე, მოაზროვნე კაცად წარმოგვიდგენს მას.

ავტორი ეროვნული სულისკვეთების მქონე პერსონაჟად განიხილავს ყაფლან ვარდანძესა და მის შთამომავლობას. რომანში ყაფლანის ერთგვარ იდეურ მემკვიდრედ წარმოგვიდგება მისი ვაჟი - ნესტორი, ვისზედაც მამა დიდ იმედს ამყარებს. საგულისხმოა, რომ ეს ორი პერსონაჟი მამისა და მის პარადიგმის მხატვრულ განხორციელებას ემსახურება. ნესტორი პეტერბურგში მიდის სასწავლებლად, შემდგომ ბევრს იმოგზაურებს, არაერთ უცხო ენას შეისწავლის და წლების შემდეგ, ახალშერთულ მეუღლესთან ერთად კვლავ სამშობლოში ბრუნდება. ნესტორისთვის მტკივნეული აღმოჩნდება იმის შეგრძნება, რომ სრულიად სხვა საქართველოში აღმოჩნდა. მისთვის უცხოა ის პროცესები, რომელიც ქვეყანაში ვითარდება. მის სოფლელი პატარა ბიჭები გაზრდილან, გაყოყობებულან, ხელში იარაღი აუღიათ. ღალატი, მკვლელობა, გაუტანლობა გამეფებულა ირგვლივ და იგი ხვდება, რომ ამ საქართველოში მისი ადგილი ვერ მოიძებნება. იგი კვლავ მამისეულ ეტლში ჯდება და თვალცრემლიანი ყაფლანის მზერა კვლავ უცხოეთისკენ აცილებს.

სიმბოლურია, რომ ნესტორი, წლებისა და თავგადასავლების შემდეგ, ისევ სამშობლოს უბრუნდება, თუმცა სახლამდე მისვლა მისთვის არ განუსაზღვრავს ბედისწერას. მას თავისი სოფლის გზაზე კლავენ. მართალია, მწერალმა მამისა და მის პარადიგმის დესტრუქციული მოდელი არ წარმოგვიდგინა, მაგალითად, როგორც ამას აკეთებს ნიკო ლორთქიფანიძე ელი გორდელიანის მაგალითით, ნაწარმოებიდან „შელოცვა რადიოთი“, მაგრამ არც წრის შეკვრა ისურვა, როგორც გრიგოლ რობაქიძის „გველის პერანგის“ მთავარი პერსონაჟის შემთხვევაში ხდება. აშკარაა, მწერალი, რეალიზმის პრინციპებიდან გამომდინარე, წრის შეკვრას არ დაუშვებდა, რადგან მამისა და მის ეს ურთიერთმიმართება, რომელიც ალეგორიულად, ქვეყანაში მიმდინარე ტრაგიკული მოვლენების ასახვა რომანში, დადებითად ვერაფრით დასრულდებოდა.

გაზეთში დაბეჭდილი ცნობა იუწყება: „გუმინ სოფელ წიფლნარში თავის მამულში დაბრუნებისას უცნობმა პირებმა მოკლეს ცნობილი ქართველი მოღვაწე, სახელმწიფო სათათბიროს წევრი ქუთაისის გუბერნიიდან, ნესტორ ყაფლანის ძე ვარდანიძე“. - აქვე გეგეშიძე დასძენს, რომ მას შემდეგ, რაც ილია მოკლეს, საქართველოში მკვლელობა აღარ უნდა გაუკვირდეს კაცსო. ვფიქრობთ, აშკარაა, რომ ავტორისათვის ნესტორის მრწამსი ილიას იდეების ერთგვარ გაგრძელებადაც შეიძლება, მივიჩნიოთ. ამავე მოსაზრებას ავითარებს თავის წერილში „ადამიანი სიკვდილ-სიცოცხლის მიჯნაზე“ თემურ ქორიძე: „დაკვირვებული მკითხველისათვის ძნელი მისახვედრი არ უნდა იყოს, რომ ნესტორ ვარდანიძის არსებაში ილიას სულის ანარეკლი ციმციმებს. ამ შემთხვევაში ჩვენ აღარაფერს ვამბობთ გარეგნულ დეტალებზე. მხედველობაში გვაქვს გმირის მსოფლმხედველობრივი პოზიცია“ (ქორიძე, 1986 : 40).

გურამ გეგეშიძე ნაწარმოებში არაერთ მტკივნეულ და ეროვნული მნიშვნელობის საკითხს ეხება. მისი ანტისაბჭოური სულისკვეთება კიდევ ერთხელ აშკარავდება ნესტორისა და რომანის ერთ-ერთი ბოლშევიკი პერსონაჟის, იასეს საუბრისას. ნესტორისათვის განსაკუთრებით მტკივნეული აღმოჩნდება სტუმრის ფანატიკური აზროვნება, რომ ეროვნული იდენტობა ვიწრო ხედვას ნიშნავს, რომ დედამიწა ყველას თანაბრად უნდა ეკუთვნოდეს, რომ იასე იბრძვის უკლასო საზოგადოებისთვის, სადაც ყველაფერი საერთო და თანაბრად ყველასი იქნება. იასეს მსოფლმხედველობაზე აშკარაა „მეცნიერული სოციალიზმის“ (მარქსიზმი) პროლეტარული იდეოლოგიის კვალი და მის მიმდევართა პოლიტიკური მიზანი „საყოველთაო კეთილდღეობის სახელმწიფოს“ ჩამოყალიბება. მართალია, აღნიშნულ ტერმინებს გეგეშიძე არ ახსენებს, მაგრამ პერსონაჟების მონოლოგებისა და რომანში აღწერილი ვითარების გათვალისწინებით, ზემოთქმული მკითხველისთვის ეჭვმეუვალი ჭეშმარიტება ხდება. ნესტორის პოზიცია ცალსახად ანტისაბჭოური და პატრიოტულია. აშკარაა, რომ მისი სიტყვებით მწერალი გვესაუბრება. როგორც როსტომ ჩხეიძე წერს: „ნესტორს არ შეუძლია, ირწმუნოს იასეს სიტყვები - „მე მიყვარს საქართველო“. არ შეუძლია, ირწმუნოს, რადგან, მართალია, ეს სიტყვები ვინმეს თვალის ასახვევად არ არის ნათქვამი, მაგრამ მათ გამოცლილი აქვთ თავისი ნამდვილი შინაარსი და იოლადაც იმიტომ ითქმევინა საპირისპირო აზრთა კორიანტელში. ხოლო მტკიცება იმისა, რომ სამშობლოს სიყვარული სწორედ კაცობრიობის სიყვარულს გულისხმობს და ეროვნული თავისუფლების გარეშე სრულიად შეუძლებელია არათუ კაცობრიობის ხსნაზე ფიქრი, საკუთარი მეობის გადარჩენაც კი, აქ ზედმეტიც არის და უხერხულიც“ (ჩხეიძე, 1983 :119).

როგორც მკვლევარი ზაზა გოგია შენიშნავს, რომანში ორი გზა იკვეთება: მორალისა და გონების გზას ვარდანიძეების ოჯახისკენ მიყვართ, ცოდვისა და უმეცრებისას უნდილაძეების, რომელიც, საუბედუროდ, უფრო ყინვაგამძლე აღმოჩნდა.

სწორედ უნდილაძეების შთამომავლები გვევლინებიან საქართველოს გასაბჭოების გულმხურვალე მონაწილეებად.

სანამ უშუალოდ მათ ქმედებაზე გავამახვილებდეთ ყურადღებას, ვფიქრობთ, საგულისხმოა გვარი - უნდილაძე. „უნდილი“ ძველი ქართული ენის ლექსიკონში უმწიფარს, არახანმოსულს, მოუწვევებს ნიშნავს, შემდგომ კი მნიშვნელობა რამდენადმე შეეცვალა და ჯავახურ ლექსიკონში გვხვდება, როგორც ადამიანი დუნე, დონდლო. ცხადია, სიტყვის სემანტიკის გათვალისწინებით, აშკარაა უარყოფითი კონტექსტი და შემთხვევითი არ არის, რომ გლახუნა უნდილაძე და მისი შთამომავლები სწორედ ამ გვარის მატარებელნი არიან.

საინტერესოა გლახუნა უნდილაძის მწერლისეული ხატვის მანერა: „მისი თვალები, სიმინდი მარცვლივით წვრილი და უფერო, ცივად გამოიყურებოდნენ. წითური თმა ჰქონდა, კანიც მოწითალო და ჭორფლიანი“ (გეგეშიძე, 2017 : 14). გლახუნას გულში ბავშვობიდან ბოროტებამ დაიწყო გაღვივება, რადგან მამამისი ნადირობისას შემთხვევით შემოაკვდა ყაფლანის უმცროს ვაჟს, ჯამბაკურს. თავადმა იმ დღიდან დაობლებულ ყმაწვილზე მზურნველობა იკისრა. შიშობდა, უნდილაძეების მოდგმა მტრად არ გადაჰკიდებოდა ვარდანიძეების შთამომავლობას. ამიტომ გადაწყვეტილი ჰქონდა, მიწა ებოძებინა გლახუნასთვის, დაეოჯახებინა და დაესახლებინა, მანამდე კი თავისთან შინამოსასახურედ ამუშავებდა და შვილივით ეპყრობოდა. მიუხედავად ამისა, გლახუნას ხასიათი აშკარად უსიამოდ ყალიბდებოდა. ბატონის წინაშე ლაქუცა და დამფრთხალი იყო, მოსამსახურეებს კი აბუჩად იგდებდა და მზრძანებლობდა. ყაფლანის ოჯახისადმი შურისა და სათანადოდ დაუფასებლობის განცდას უმადურობაც ემატება. გლახუნა მუდმივად უკმაყოფილოა ვარდანიძეების ნაწყალობევით. როდესაც მეზობელი აღფრთოვანდება ყაფლანისგან გლახუნასთვის გამოგზავნილი შეშით, გლახუნა ამბობს: - „მამა ქე მომიკლეს და რა ოხრად მინდა მაგენის შეშა!“ (გეგეშიძე, 2017 : 33).

რომანში თანდათანობით იკვეთება გლახუნა უნდილაძის უარყოფითი თვისებები და ბოლოს მკითხველი მისი მკვლელად ჩამოყალიბების მოწმე ხდება.

ზაზა გოგია სწორად შენიშნავს, რომ: „გლახუნა უნდილაძეს წარსულის ხსოვნა მთლიანად ატროფირებული აქვს, რომელმაც ერეკლეს სახელიც კი არ იცის. გლახუნა უნდილაძე რიგითი მკვლელი და ნაძირალაა, მაგრამ შთამომავლობითი “პროგრესი” სახეზეა. მისმა შვილიშვილმა ტიტკომ წითელარმიელი მკვლელების მთელი არმია შეუსია სოფელს. ისტორიულმა შედეგმაც არ დააყოვნა – ნგრევა, განადგურება, როგორც მიზანი, მაღლისაგან დაცლილ ქვეყანას განკითხვის ჟამად შემოუბრუნა“ (გოგია, 2016).

გლახუნას შთამომავლობის „ღირსეული“ გამგრძელებელია მისი ვაჟი - ამბაკო. მისი სულიერი სიმდაბლე ჩანს ჯერ კიდევ მაშინ, როდესაც სასურველი ქალის საყვარელ მამაკაცს მიპარვით დაჭრის და თავად ქალს ძალით დაეუფლება. საბრალო ცაცა იძულებული ხდება, ცოლად გაჰყვეს ამბაკოს, თუმცა ტანჯვისგან დაავადდება და ერთ წელზე მეტს ვერ იცოცხლებს.

მწერალი, თითქოს, უკეთურთა და მანკიერთა ერთგვარ ჯაჭვს აწყობს, რომლის ყველაზე „თვალსაჩინო“ წარმომადგენლად ამ ცოდვიანი შთამომავლობის გაგრძელება, ამბაკოს ვაჟი, ტიტკო, უნდილაძე გვევლინება. მას ნაწარმოების ერთ-ერთი პერსონაჟი, ვასო ვაშაკიძე მიხაკო ნიკურიანს შემდეგნაირად წარუდგენს:

„ -ეს ჩემი ნათესავია, ტიტკო უნდილაძე. ... მაზნიაშვილის ლაშქრიდან გამეიქცა, წითელ არმიას უნდა შეუერთდეს.

- მტრის მხარეზე გადადიხარ, ბიჭო? - ჰკითხა მიხაკომ ამბაკო უნდილაძის ნაშიერს და შევერცხლილ საფეთქლებზე ხელი მოისვა.

ტიტკო უნდილაძემ ზიზღიანი მზერით უპასუხა:

-როგორ გეკადრება, მიხაკო, მაგნაირი ლაპარაკი, წითელი არმია ჩვენი მტერია? - წამოიძახა ვასომ და მთელი სახე მოელუშა.

- აბა, უცხო ჯარი რომ შემოვა ქვეყანაში, იგი მტერი არაა? (გეგეშიძე, 2017 : 535-536).

მწელი გასარკვევი არ არის, ეს მხოლოდ მიხაკო ნიკურიანის სიტყვებია, თუ ავტორის სულის გამოძახილი.

როგორც ირმა რატიანი წერილში „ლიტერატურული დისკურსის მოდელები საბჭოთა ტოტალიტარიზმის პირობებში“ აღნიშნავს, „საბჭოთა ტოტალიტარიზმის პირობებში მამაცი რევოლუციონერები კარგა ხანია, ცინიკოსებად და ფანატიკოსებად ჩამოყალიბდნენ, ხოლო ლიდერის ცნებამ ამბივალენტური და ორაზროვანი ხასიათი შეიძინა. ლიდერად აღარ გვევლინება ის, ვინც ნამდვილად იმსახურებს ლიდერობას, არამედ ის, ვისაც ეს სხვებზე მეტად სურს და ყველა გზით ამისაკენ მიისწრაფვის. თუკი, ნორმალურ პირობებში ლიდერობა გარკვეულ მახასიათებლებს, ჭკუასა და კომპეტენტურობას უკავშირდება, საბჭოთა სტრუქტურაში ის მხოლოდ ერთ პრინციპს - აგრესიულ სურვილს ექვემდებარება“ (რატიანი, 2010 : 50). სწორედ ამ პრინციპით განვიხილავთ ნაწარმოების ორი პერსონაჟის, ტიტკო უნდილაძისა და იასე ნიკურიანის სახეს. ორივე მათგანი საკუთარ სოფელში რუსის ჯარს შემოუძღვა და თავი თანასოფელთა ხოცვითა და დარბევით „გამოიჩინა“.

იასეს პროლეტარული მრწამსი გაცხადდა ჩვენ მიერ ზემოთ მოყვანილ ეპოზოდში, მისი და ნესტორის დიალოგისას. როგორც როსტომ ჩხეიძე წერს: „ნესტორის მკვლელობა საბოლოო ზნეობრივი მარცხია იასესი. მართალია, ნესტორის მკვლელები უცნობია და შესაძლოა, მის მკვლელობაში იასეს ხელი უშუალოდ არც ერიოს, მაგრამ როგორც წინარე მოვლენებიდა იგრძნობა, ნესტორს ჰკლავს ის წრე, რომელსაც იასეც ეკუთვნის. ამდენად, იასე ისევეა მონაწილე ამ მკვლელობისა, როგორც სხვები, როგორც მთელი წრე, ასე რომ, ეს მკვლელობა ისევე აღიარება იასეს სულიერი სიბინძურისა, როგორც დანარჩენებისა, როგორც ნამდვილი მკვლელებისა“ (ჩხეიძე, 1983 : 121).

ვითარება კიდევ უფრო ტრაგიკული ხდება, როდესაც მიხაკო ნიკურიანი იგებს, რომ წითელარმიელებს მისი ძმა, იასე ნიკურიანი მოუძღვება. ძმის ძმასთან დაპირისპირებისას, ბუნებრივია, აზრთა მდინარებას უპირველესად კაენისა და აბელის ბიბლიურ ამბავთან მივყავართ, თუმცა, ვფიქრობთ, ამ მონაკვეთში მეტად საგულისხმოა ერთმორწმუნე ძმის მეტად ტრივიალური და გაცვეთილი სიმბოლო, რომელიც საკუთარ თავში ირონიასა და ცინიზმს უფრო უხვად იტევს, ვიდრე ყოველივე იმ სათუთსა და საიმედოს, რასაც ზოგადად ძმობის ფენომენი უნდა წარმოადგენდეს.

სოფელში პანიკა ისადგურებს, რადგან იციან, რომ წითელარმიელები კაცებს ხვრეტენ, ქალებს აუპატიურებენ. ამ ქაოსში მავედრებლად გაისმის მიხაკო ნიკურიანის ხმა: - „ დევიჯერო, ჩემი ძმა გამიმეტებს დასაღუპავად“? ... და ეს სიტყვები რჩება ხმად მღალადებლისა. რომანში შემზარავად არის აღწერილი იასესა და ტიტკოს თაოსნობით თანასოფელთა წინააღმდეგ განხორციელებული სპეცოპერაცია.

„- დახვრიტეთ! - ბრძანა იასემ.

- გახსოვს, იასე ბარცხანაში ერთად რომ დავესხით თავს კაზაკებს? - ჰკითხა ბენიამ.

- - არ მახსოვს, - უპასუხა იასემ“ (გეგეშიძე, 2017 : 537) და ბენია დახვრიტეს.

რომანის აღნიშნულ ეპიზოდში გამოსჭვივის ავტორის პოზიცია ნოე ჟორდანის მთავრობასთან დაკავშირებითაც. თუმცა, სახელები კონკრეტულად ხსენებული არ არის, მაგრამ ვფიქრობთ, ისედაც ყოველივე ნათელია. მწერალი ყაფლანის შვილიშვილს, ჯამბაკურის ვაჟს, ვახტანგს, რუსებთან ბრძოლისგან დაბრუნებულსა და სასოწარკვეთილს ათქმევინებს, რომ ხელისუფალნი საფრანგეთში გარბიან, რაზეც ჯამბაკური მიუგებს: შევარცხვინე ის მთავრობა, გაჭირვებისას თავის ხალხს რომ მიატოვებს და გარბისო. მინიშნება აშკარაა. გეგეშიძის პოზიცია მენშევიკურ პოლიტიკასთან დაკავშირებითაც უარყოფითია,

ვფიქრობთ, ყაფლანის უმცროსი ვაჟის, ეკლესიიდან გამოსული, თეთრწვერიანი, თეთრით შემოსილი ჯამბაკურ ვარდანის მკვლელობა მეტად სიმბოლურია და ეს ეპიზოდი ალეგორიულად საბჭოთა ტოტალიტარული რეჟიმის მიერ სიწმინდის,

ეროვნულობისა და ქართული გონის მკვლევლობად აღიქმება რომანში. ჯამბაკური, როგორც ტრადიციების, სამართლიანობის, სიწმინდის სიმბოლო დგება თვალეზასისხლიანებული წითელარმიელების წინაშე და რადგან ყოველგვარი პროტესტი რუსების მიერ უკვე ჩახშობილია, ბედს დამორჩილებული მკერდს უშვერს მტერს.

გასროლასავით გაისმის ტიტკო უნდილაძის სიტყვები:

„– რევოლუციის სახელით, თქვენ როგორც პირსისხლიანი თავადი და პროლეტარიატის კლასობრივი მტერი, როგორც საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ აჯანყების მოთავე სოფელ წიფლნარში, სიკვდილით ისჯებით! – წამოიძახა ტიტკომ.

– ტიტკო უნდილაძე, არ დაგავიწყდეს, მამაშენის ნათლია ვარ!“ (გეგეშიძე, 549 : 2017) – მაგრამ ეს სიტყვები, საბჭოთა სისხლიანი ეპოქის მიერ ერთგვარ ლიდერად აღიარებული ტიტკო უნდილაძისთვის არაფერს ნიშნავს. მას ეროვნულობის, ჰუმანურობის, წარსულის ხსოვნისა და პატივისცემის უნარი წართმეული აქვს, ამიტომ, პროლეტარიატის სახელით, ჯამბაკურისა და არაერთი სხვა თანასოფელის დაუნდობელ მკვლელად გვევლინება.

სიმბოლურია რომანის დასასრული, როდესაც ცოლის მხარზე დაყრდნობილი მიხაკო ნიკურიანი ხედავს, როგორ შემოუძღვა სოფელში თეთრ ცხენზე ამხედრებული მისი ძმა, იასე, „წითელ“ ჯარს. თავად ვარდანძეების სახლი ცეცხლს მისცემოდა. ეკლესიის თავზე ჯვარი მოეგლიჯათ და ახლა იქ გამარჯვების ნიშნად, როგორც გეგეშიძე წერს, სისხლით ნაფერი წითელი დროშა ფრიალებდა. ეს ფრაზა უკვე აშკარა მინიშნებაა იმ „წითელ ეპოქაზე“, რომელიც საბჭოთა რეჟიმმა დაამყარა საქართველოში, და მწერლის დამოკიდებულებას, ჩვენი აზრით, უკვე შეუღამაზებლად გამოხატავს.

როგორც მარიამ მირესაშვილი, ნანა გაფრინდაშვილი და ნინო წერეთელი თავიანთ ნაშრომში: „სოციალისტური რეალიზმის თეორიული ისტორია“, აღნიშნავენ, ის მწერალი, რომელმაც საბჭოთა ტოტალიტარიზმის უმძიმესი ვითარების ფონზე თავის ნაწარმოებებში ანტისტალინური პროპაგანდის გატარება შეძლო, უდიდესი დაფასების ღირსიაო, ვფიქრობთ, ეს სიტყვები გურამ გეგეშიძემ თუნდაც მხოლოდ ამ რომანით უდავოდ დაიმსახურა.

ლიტერატურული რეპრეზენტაციის, მამისა და ძის პარადიგმის, ეროვნული სულისკვეთების გმირებისადმი აშკარაა სიმპატიის გზით, ასევე, უნდილაძეების მოლაღატეობრივი და საბჭოთა მხარდამჭერი პოლიტიკის განქიქებით, და ბოლოს, სისხლიან წითელ დროშაზე აქცენტირებით, ვფიქრობთ, გურამ გეგეშიძის ანტისაბჭოთა პოლიტიკური მრწამსი და ეროვნული პოზიცია ეჭვს არ იწვევს და საკმაოდ ნათლად იკვეთება ჩვენ მიერ განხილულ რომანში.

საბჭოთა ეპოქაში გურამ გეგეშიძის ანტისაბჭოთა სულისკვეთების გამომხატველი კიდევ ერთი ნაწარმოებია მოთხრობა „ჟამი“, რომელიც 1984 წელს შეიქმნა. მკითხველმა ის პირველად 1985 წელს, „ცისკრის“ ფურცლებზე დაბეჭდილი იხილა. რომანის „ხმა მღალადებლისა“ მსგავსად, საბჭოთა ტოტალიტალური მმართველობის ხანაში აღნიშნული თხზულების შექმნა და შემდეგ მისი სამზეოზე გამოტანა მწერლის გაბედულებასა და პირუთვნელობაზე მიუთითებს.

მოთხრობის სათაური „ჟამი“, ერთი შეხედვით, ნაწარმოებში აღწერილ შავი ჭირის ეპიდემიას გულისხმობს, მაგრამ დაკვირვებული თვალი იოლად შენიშნავს, რომ ჟამიანობა ადამიანების ცნობიერებას შეჰყრია და გვარიანად დაუბინძურებია იგი. ირგვლივ ფარისევლობას, გაუტანლობასა და შურს დაუსადგურებია.

როგორც „ჩვენს მწერლობაში“ გამოქვეყნებული წერილის ჩვენთვის უცნობი ავტორი აღნიშნავს, „მოთხრობაში ვერსად წააწყდებით სისხლისმსმელ ბატალიებს მრავალრიცხოვან მტერთან, ვერც ლეგენდარულ გმირებს, შუქურებივით რომ აციმციმებულან ჩვენს ისტორიაში, არც სამეფო კარის ცხოვრებაა აღწერილი, არც

ნადირობანი და საზეიმო ნადიმებზე. მოთხრობის პერსონაჟები არ გვაუწყებენ დასაღვთისა თუ აღმოსავლეთის ბრძენთა თხზულებებში ამოკითხულ აფორიზმებსა და სენტენციებს. არც ეთნოგრაფიული მასალის მოძალება შეინიშნება, რასაც გაზვიადებული ყურადღება ეთმობა ხოლმე წარსულის უმნიშვნელო, ხშირად არაფრისმთქმელ რეალიებს და ამასობაში ფერმკრთალდება სული წარსულისა, მისი ჭეშმარიტი არსი“ (ჩვენი მწერლობა, 2012 : 64).

ნაწარმოებში მოქმედების დრო დაახლოებით, მე-13 საუკუნის მეორე ნახევარია, მონღოლების ბატონობის პერიოდი საქართველოში. თუმცა, ვფიქრობთ, ეს მხოლოდ ფონია, რომელიც ავტორმა სათქმელის ალეგორიულად გადმოსაცემად გამოიყენა. „ჟამში“ აღწერილი მოვლენები, ადამიანების სულიერი დეგრადაცია და ხრწნა ზუსტად ეხმიანება „ქართლის ჭირის“ ციკლის რომანებში საბჭოთა ხელისუფლების მიერ დანერგილ ყველა მანკიერებას. საგულისხმოა, რომ ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟის სახელი არ ფიგურირებს თხზულებაში. ვფიქრობთ, ეს მწერლის შეგნებული ნაბიჯია იმის წარმოსაჩენად, რომ ეგრეთწოდებული „სულიერი ჟამიანობის“ დროს თხზულების მთავარი გმირი ეპოქის განზოგადებულ სახედ წარმოაჩინოს.

ნაწარმოების ანალიზისას და მთავარი გმირის ხასიათზე დაკვირვებისას აშკარაა, რომ იგი არაჯანსაღი ფსიქიკის მქონე კაცია. მისი ფიზიკური ნაკლი, სიმახინჯე და ამით გამოწვეული ბოღმა დიდ კვალს ტოვებს მის ცხოვრებაზე. მისი სულიერი დეგრადაცია ფსკერს აღწევს, როცა იგი საკუთარი ძმის მკვლელად გვევლინება.

ნაწარმოები საინტერესოა იმ მხრივაც, რომ მთავარი პერსონაჟი პირველ პირში მოგვითხრობს მის თავს გადახდენილ და მის ირგვლივ მიმდინარე მოვლენებს, რაც მკითხველს საშუალებას აძლევს, უკეთ ჩასწვდეს პერსონაჟის გულისნადებს და მის სულსა და ცნობიერებაში მიმდინარე გარდაქმნების თანამონაწილედ იქცეს.

მოთხრობის პირველი ეპიზოდი მთავარი პერსონაჟისადმი დადებითად განაწყობს მკითხველს. „გვერდები მტკივა, მთელ ტანში მამტვრევს. განსაკუთრებით მაწუხებს მაშინ ჩამტვრეული ნეკნი, იმ გარეწარმა ჩაფარმა რომ შემინგრია შუბით, ვიდრე მოვკლავდი“ (გეგეშიძე, 2017 : 450). მალე ვიგებთ, რომ იგი გამოექომაგა საწყალ ქალს, რომელსაც ჩაფარმა შვილი მოუკლა და ქალის მიყოლებასაც აპირებდა. სწორედ ამ დროს ვეღარ მოუთმინა გულმა და ჩაფარს სატევარი გაუყარა, შემდეგ კი გაიქცა და მიიძალა. „ჟამის“ მთავარი გმირის მონათხრობითვე თანდათან უკეთ ვეცნობით მის ბავშვობას, ტრავმებსა და მის ნამდვილ სახეს, რომელიც უცნაური და შიშისმომგვრელი აღმოჩნდება.

მთავარი პერსონაჟის ყველაზე დიდი სულიერი გარდატეხისა და გადაგვარების მიზეზს მწერალი მის ბავშვობაში ეძებს. ნაწარმოების მთავარი გმირის ცხოვრებას ბავშვობის ტრავმა რომ განსაზღვრავს, ეს გურამ გეგეშიძის ჩვეული ხელწერაა, რომელსაც იგი თავის თხზულებებში: „დევნილი“ და „სტუმარი“, ასევე ჩვენ მიერ განსახილველ მოთხრობაში „ჟამი“ წარმატებით ავითარებს. როდესაც მოთხრობის მთავარი მოქმედი პირი ბავშვობისას საკუთარმა მამამ შემთხვევით ცხენით გადათელა, ბიჭი ძლივს გამოსტაცეს სიკვდილს. მას შემდეგ სიმაღლეში აღარ გაზრდილა და სახეზეც დამახინჯდა. საკუთარი თავის შეხედვა ზიზღს გვრიდა მას. ამას ემატებოდა თანატოლებისგან უარყოფითი დამოკიდებულება უსიამოვნო გარეგნობის გამო, რამაც დამანგრეველად იმოქმედა ვაჟზე. შურისა და ბოროტების ნასახი ყოველდღე იკვებებოდა და იზრდებოდა მასში. ამას დაემატა უფროსი ძმის, ბიჭისთვის სათაყვანებელი გიორგის დამოკიდებულება, რომელმაც მამასთან ჩხუბისას უმცროს ძმას მახინჯი უწოდა და წამოაყვედრა, სანამ შენ სახლში არ იყავი, მე ვზრუნავდი მასზეო. ბიჭს ძალიან ღრმად ჩასწყდა ძაფი გულში და მას შემდეგ კიდევ უფრო ჩაიკეტა და განმარტოვდა. ვფიქრობთ, ნაწარმოების მთავარი პერსონაჟის ამგვარი გარეგნული სიმახინჯე ალეგორიულად მის სულიერ სიბინძურეზე მეტყველი გარემოებაა, რის შესახებაც უფრო ვრცლად ქვემოთ ვისაუბრებთ.

საინტერესოა, რომ თხზულების სიუჟეტის გაცნობიერებისას აშკარად იკვეთება ინტერტექსტუალიზმის ნიშნები. შეუძლებელია, არ გაგვახსენდეს ოთარ ჭილაძის „ყოველმან ჩემმან მპოვნელმან“. გეგეშიძის თხზულების მთავარი პერსონაჟი ამბობს: „დედაჩემის პირველი ქმარი, თათრებს რომ მოუკლავთ ბრძოლაში, მაშინ ჩემი უფროსი ძმა, გიორგი, დედაჩემის ერთადერთი შვილი პირველი ქმრისგან, თხუთმეტი წლისა ყოფილა. მამაჩემმა გამოაწრთო იგი, მამაჩემის ხელში დავაჟაკცდა და კაცი გახდა, მაგრამ...“ (გეგეშიძე, 2017 : 457). ნახევარძმა, დაჩაგრული დედა, ომში დაღუპული პირველი ქმარი, მამინაცვლისა და გერის დაპირისპირება, ეს ყოველივე ოთარ ჭილაძის ეპოქალურ რომანთან უნებლიე ასოციაციას იწვევს. საგულისხმოა ისიც, რომ ჭილაძის თხზულება ალევგორიულად ასახავს ფეოდალური საქართველოს უკანასკნელ დღეებსა და რუსეთის იმპერიული ძალაუფლების ისტორიულ-პოლიტიკური ეპოქის დადგომას. ვფიქრობთ, ეს ფაქტი კიდევ ერთი საბუთია იმისა, რომ გურამ გეგეშიძის თხზულებაში „ჟამი“ მიმდინარე პროცესები საბჭოთა საქართველოში მიმდინარე მოვლენებს დაუკავშიროთ.

მწერლის პოლიტიკური მრწამსი და მოქალაქეობრივი პოზიცია, გულისტკივილი სამშობლოში განვითარებული ტრაგიკული მოვლენების გამო, საუკეთესოდ იკვეთება აღნიშნულ თხზულებაში. აშკარაა, რომ ქვემოთ მოყვანილი ფრაზები არა მხოლოდ მთავარი პერსონაჟის, არამედ მწერლის სულის გამოძახილია. იგი, ილიას მსგავსად, პირში უძრავის მოყვარეს - თავის ერს, ხალხის გამოფხიზლებისა და სწორ გზაზე დაყენების სურვილით, ზოგჯერ გულსატკენი სიტყვაც წამოსცდება ხოლმე. ილიასი არ იყოს:

„ჩემზედ ამბობენ: „ის სიავს ქართველისას ამბობს,
ჩვენს ცუდს არ მალავს, ეგ ხომ ცხადი სიმულვილია!“
ბრიყვნი ამბობენ, კარგი გული კი მაშინვე სცნობს -
ამ სიმულვილში რაოდენიცი სიყვარულია“ (ჭავჭავაძე, 1987).

აშკარაა, სწორედ „ჩემო კალამო“-ს პრიციპით მოქმედებს გურამ გეგეშიძე, როდესაც წერს:

„აქ მეტიჩარა, კუდაბზიკა, ყბედი, უწესო და შარიანი ხალხი ცხოვრობს. სულ რაღაც სწყინთ, სულ ერთმანეთს ედავებიან. ნეტა, რა აქვთ ამდენი გასაყოფი? ეს არის მაგათი ყველაზე გამორჩეული თვისებები. მეტიჩრობით ემართებათ ყველაფერი ცუდი. ერთმანეთისა და სხვების მიბაძვაც ძალზე უყვართ“ (გეგეშიძე, 2017 :452).

ასევე: „დავჯექი და იმათთან ერთად ვჭამე პური. კარგად რომ გაილეშენ, ძველი ცოდვები მოიგონეს, ბოლოს ერთმანეთს დაერივნენ და ცხვირ-პირი დაუნაყეს. ცხვირჩაჭყლეტილს ცალი ყური მოახიეს. მივატოვე მოჩხუბრები და გზა განვაგრძე“ (გეგეშიძე, 2017 : 455).

და კიდევ ერთი: „საოცარი ზნე სჭირდა ჩვენს მოდგმას: რაც მართლა სამარცხვინოა, იმისი არ რცხვენიათ და რაც არც ისე სათაკილოა, იმას უკადრისობენ. ღალატი, სიტყვის გატება, გაუტანლობა, სიზარმაცე, უმეცრება, უსინდისობა, _ არაფრად მიაჩნიათ, მაგრამ ყოველივე ამაზე რომ მიუთითო, თავს შეგაკლავენ, ვინ ჰკითხავს ამ არამკითხესო. ბევრჯერ შემიმჩნევია: დიად საქმეში სინდისს უყოყმანოდ ღალატობენ, წვრილმანში _ მტკიცედ იცავენ ღირსებას. ამიტომაც წაუვიდათ საქმე ასე კარგად.

მაშინ მივხვდი პირველად, რომ ჩვენი მოდგმის თვისებაა შინაურის არდანლობა, გამწარება, შური. რასაც უცხოს, თუნდაც მტერს ვერ გაუბედავენ, იმას შინაურს დამართებენ. ახლობელზე იყრიან ჯავრს“ (გეგეშიძე, 2017 : 458).

ერის გაუკუღმართებულ შვილთა სახეს და უფრო მეტად, ვფიქრობთ, რუსეთის გაყოფილი „ჩინოვნიკების“ სურათის ხატვას (რადგან რუსი ჩაფრების ტრადიციულ გარეგნობასა და ჩაცმულობას ძალიან ჰგავს მწერლის მიერ აღწერილი ცხენოსნების იერი) ემსახურება მოთხრობის ეპიზოდი, როდესაც მთავრობის ნაქეიფარი მოხელეები ცხენების თქრათქურით ტოვებენ სუფრას და გზაზე მდგომ პატარა ბიჭს გადათელავენ ისე, რომ

უკან ერთი მათგანიც არ მოიხედავს. ჩვენი აზრით, ეს პასაჟი, შესაძლოა, ალეგორიულად, რუსეთი მიერ საქართველოსადმი მოპყრობადაც იყოს აღქმული.

ამავე მიზნით, ნიშნულია კიდევ ერთი ეპიზოდი, რომელიც შეძრავს თხზულების მთავარ გმირს. ვფიქრობთ, ამ მონაკვეთში, როდესაც ჩაფარი საბრალო ქალს, შვილმოკლულ დედას სცემს, საუკეთესოდ წარმოჩინდება რეჟიმის სახე. „თვალეში სისხლი მოსწოლოდა, პირზე დორბლი, როგორც ბნედიანს, შეშლილს ჰგავდა“ (გეგეშიძე, 2017 : 453). – როგორც „ჟამის“ მთავარი პერსონაჟი ამბობს, მან მაშინ დაინახა ამ კაცის ნამდვილი სახე. ამკარაა, მწერლის მიზანია, ჩაფარის პერსონაჟი განზოგადებულად იყოს აღქმული და იგი რეჟიმის სახე-სიმბოლოდ უნდა გავიაზროთ.

„ჟამის“ მთავარი პერსონაჟიც ეპოქის შესაბამისი შვილია. ვფიქრობთ, მწერალმა მისი სახით ტიპი ტიპურ გარემოში წარმოგვიდგინა. მასში არასრულფასოვნების კომპლექსი იმდენად მძალვრობს, რომ შურის ნიადაგზე საკუთარი ძმის მკვლელადაც გვევლინება. სახეზეა კაენის ცოდვის ზუსტი ანალოგი. მიუხედავად იმისა, რომ მისი უფროსი ძმა, გიორგი, მამინაცვლის მკვლელია, გიორგის მკვლელობა შურისძიებით არ არის ნაკარნახევი. მოტივი ეშმაკად ქცეული ანგელოზის პირველცოდვა - შურით დაცემაა. მოთხრობის მთავარ გმირს ეხარბება ჯანმრთელი, ახოვანი, საზოგადოების თვალში დაფასებული ძმისა, თუმცა, შესაშური გიორგისაც არაფერი აქვს. იგიც, უმცროსი ძმის მსგავსად, ეპოქის ტიპური შვილია. მის ყველაზე ამაზრზენ ქცევად თხზულებაში საკუთარი დედის ბაზარზე გაყიდვა წარმოგვიდგება. ამის შემდეგ კი თავს იმით იმართლებს, რომ დედა მაინც არაფრის მაქნისი და ზედმეტი ტვირთი იყო. მართებულად შენიშნავს სოსო სიგუა, რომ „ადამიანის დაცემა უფრო შორს ვერ წავა. ეს უფრო შემადრწუნებელია, ვიდრე ბარბაროსობისაკენ უკუქცევა, ველური ინსტინქტების ამოხეთქვა და გაბატონება“ (სიგუა, 1989 : 14).

ველური ინსტინქტების ამოხეთქვისა და გაბატონების მოწმე თხზულებაში არაერთხელ ვხვდებით, მაგრამ ყველაზე ამაზრზენია გოგონას გაუპატიურების სცენა უამრავი მოძალადის მიერ. ამ ამბავს შეესწრება მოთხრობის მთავარი გმირი. საინტერესოა მისი ქცევა ამ ამბის შემდეგ.

„მახვილი აღვმართე და მთელი ძალით ჩავარტყი უბედურ გოგონას. შემომესმა, როგორ შეენგრა გულის ფიცარი. ჭრილობიდან სისხლმა გადმოხეთქა, პირიდან წვრილ ზოლად გადმოჟონა სისხლის მძივებმა, ქუთუთოები შეენძრა, თითქოს თვალი გაახილა და ისევ დახუჭა“ (გეგეშიძე, 2017 : 485). „ჟამის“ მთავარი პერსონაჟი მიიჩნევს, რომ სამუდამოდ შელანძლულ და შეურაცხყოფილ ცხოვრებას სიკვდილი სჯობს, ამიტომ სინდისი არ აწუხებს გოგონას მკვლელობის გამო. როგორც ჩანს, მისთვის ნაგვემი სხეულის ქონა ნიშნავს შეურაცხყოფილ ცხოვრებას, თორემ სხვა შემთხვევაში, ალბათ, თვითმკვლელად იქცეოდა, საკუთარი ცოდვებით დაბინძურებული სულის მზის შუქზე ხილვა რომ შესძლებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ იგი ბევრს მოგზაურობს, სწავლობს და წერს კიდევაც „ცოდვიანი ცხოვრების მატთანეს“, მაინც ბნელი და სასტიკია, როგორც თავად ჟამიანი დროება. მთავარ პერსონაჟზე დაკვირვებით შეგვიძლია დავასკვნათ ისიც, რომ მანკიერებითა და ცოდვებით დამძიმებულ ეპოქაში ადამიანი ვერ ახერხებს საკუთარი ნიჭის რეალიზებას, რაც გზას უხსნის მისი უამრავი უკეთურების გამომჟღავნებას. ამის ამკარა მაგალითად წარმოგვიდგინა მწერალმა თხზულების მთავარი გმირი, რომელიც საბოლოოდ საკუთარი ძმის მკვლელადაც მოგვევლინა. „შემძლო შენება, კედლების მოხატვა, წიგნების გადაწერა, მაგრამ ვის რაში სჭირდებოდა ჩემი ხელობა, ხელს ვინ მომიმართავდა, როცა დაუსრულებელ ძლომაზე და დაუფიქრებელ ტაციობაზე იყო მიდრეკილი ქვეყანა“ (გეგეშიძე, 2017 : 451) - დანაწიებით ამბობს იგი. შეუძლებელია, რევაზ ინანიშვილის თხზულებიდან - „ანაწურელი ულამაზოები“ - ერეკლე მეორეს ტკივილით აღსავსე ფრაზა არ გაგვახსენდეს, რომელიც კრწანისის ომში დამარცხების შემდეგ მაინც საომრად ანთებულ, კომბლებით შეიარაღებულ ანაწურელ

„ულამაზობესა“ და ალბათ, თავად მეფესაც მიემართება: „უბედური ქვეყნის უბედური შვილები“...

ჭირი მოსდებია ქალაქს, სოფელს, ყველა იმ ადგილს, სადაც მოთხრობის მთავარი პერსონაჟი მოგზაურობს. ნაწარმოების თითქმის ყველა პერსონაჟი მხოლოდ საკუთარ კეთილდღეობაზე მზრუნველი და ადამიანის სახედაკარგულია. მძიმეა იმის გაცნობიერება, რომ ტაძარშიც კი არ სუფევს სიწმინდე და მონასტერში მცხოვრებნი წინამძღვრის პირად მსახურებად არიან ქცეულნი. „უცხო ძალა დასწოლია ქვეყანას და ხალხი არარაობად ქმნილა. არსად ჩანს იმედის სხივი. ყველაფერი ლპობას, გახრწნას და გადაგვარებას დამორჩილებია“ (სიგუა, 1989 :16). უცხო ძალა კი რთული გამოსარკვევი არაა, რომ რუსული წნეხი გახლავთ. ეს არის თხზულების მთავარი სათქმელიცა და ავტორის გულისტკივილიც.

ნაწარმოებში გამოკვეთილია რეალისტური ნაწარმოებისთვის დამახასიათებელი კიდეც ერთი ნიშანი, „ჟამის“ მთავარი გმირის გულისტვილი შერწყმულია ავტორის პოზიციასთან, როდესაც იგი ამბობს, რომ მტერი ანგრევს და აოხრებს ძეგლებსა და სამლოცველოებს, უნდა, ერს წარსული დაავიწყოს, მაგრამ როგორი იქნება მომავალი უწარსულოდ? შეძლებს კი ასეთი ქვეყანა კვლავ ფეხზე წამოდგომას? მონობა არის ცოცხლად სიკვდილი, თავისუფლებისა და სარწმუნოების გარეშე შეუძლებელია არსებობა და წინსვლა. - ამკარაა, რომ მწერალი უქადაგებს ერს გამოფხიზლებისკენ, რეჟიმის მსახვრალი ხელისაგან თავის დაღწევისა და თავისუფლებისკენ.

და როგორც წერილ „მწარე სიმართლის“ ავტორი წერს, სწორედ აქ დგება წუთი, როდესაც ყოველივე ამაღლებული და ზღაპრული უკანა პლანზე იწევს, ყველა „ტკბილი ხმა“ ჩახშობას ითხოვს და ერთადერთი, ყველაზე მწვავე და მტკივნეული პრობლემა წამოიწევს წინ. ეს ის ჟამია, როდესაც ჯანსაღი სული, თუკი ის კიდეც შემორჩა ერს, მარტოდენ მწარე სიმართლეს მოითხოვს.

„თუ დამონებულ ერს არ აღმოაჩნდა შინაგანი ძალა, რომელიც არ დაემორჩილება და წინ აღუდგება თავსმოხვეულ დამლუპველ ზემოქმედებას, მაშინ ასეთი ერი გადაიქცევა ადამიანების ჯგროდ, რომელიც ვერაფერს ფასეულს ვერ შექმნის და საბოლოოდ, ალბათ გადაშენდება კიდეც“ (გეგეშიძე, 2017 : 493) - ეს ფრაზა არა მხოლოდ ამ ნაწარმოების, არამედ გეგეშიძის მთელი ისტორიული ხასიათის მხატვრული პროზის სათქმელს გამოხატავს და ვფიქრობთ, მწერლის პოლიტიკურ ხედვასა და მოქალაქეობრივ მრწამსს ყველაზე მკაფიოდ ნათლად ააშკარავებს.

გურამ გეგეშიძის თხზულებათა განხილვისას გამოაშკარავდა ისიც, რომ მწერალმა საკუთარი ეროვნული სულისკვეთების გამოსახატავად ინტერტექსტუალიზმისა და ლიტერატურული რეპრეზენტაციის ხერხებს მიმართა. ამის ნათელი მაგალითია ისტორიული ხასიათის რომანების ციკლის დასათაურება სახელწოდებით: „ქართლის ჭირი“. ჩვენ მიერ განხილული რომანის დასათაურება შემდეგნაირად: „ხმა მღალადებლისა“, კენისა და აბელის ბიბლიური ამბის იდეის გადატანა თხზულება „ჟამის“ პერსონაჟებზე და ასევე, თხზულება „ჟამის“ ფაბულის ინტერტექსტუალური მიმართება ოთარ ჭილაძის ეპოქალურ რომანთან „ყოველმან ჩემმან მპოვნელმან“.

დასკვნა

ჩვენ მიერ განხილული ორივე ნაწარმოების ანალიზისას ნათელი გახდა, რომ გურამ გეგეშიძე მკვეთრად ანტისაბჭოური, ანტიიმპერიალისტური სულისკვეთების მქონე ავტორია. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ ანტისაბჭოთა მრწამსისა და ეროვნული პოზიციის დაფიქსირება მან ჯერ კიდეც 1982 და 1984 წელს შექმნილი ნაწარმოებებით („ხმა მღალადებლისა“, „ჟამი“), საბჭოთა რეჟიმის არსებობის ეპოქაშივე, მკაცრი საბჭოთა ცენზურის ხანაში შეძლო, რაც მწერლის პირუთვნელობის, სინდისიერებისა და გაბედულების უეჭველი და თვალსაჩინო ინდიკატორია.

გამოყენებული ლიტერატურა

- gaprindashvili, n. miresashvili, m. ts'ereteli, n. (2010). *sotsialist'uri realizmis teoriuli ist'oria*. tbilisi: gamomtsemloba „nek'eri“. (გაფრინდაშვილი, ნ. მირესაშვილი, მ. წერეთელი, ნ. (2010). *სოციალისტური რეალიზმის თეორიული ისტორია*. თბილისი: გამომცემლობა „ნეკერი“).
- gegeshidze, g. (2017). *devnili da skhva motkhrobbi*. tbilisi: gamomtsemloba „p'alit'ra L“. (გეგეშიძე, გ. (2017). *დევნული და სხვა მოთხრობები*. თბილისი: გამომცემლობა „პალიტრა L“).
- gegeshidze, g. (2017). *khma mghaghadeblisa*. tbilisi: gamomtsemloba „p'alit'ra L“. (გეგეშიძე, გ. (2017). *ხმა მღალადებლისა*. თბილისი: გამომცემლობა „პალიტრა L“).
- gogia, z. (2006). *erti romanis int'erieri*. tbilisi. <https://www.litinstitut.ge>. (გოგია, ზ. (2006). *ერთი რომანის ინტერიერი*. თბილისი. <https://www.litinstitut.ge>).
- gogilashvili, a. (2019). *guram gegeshidzis mkhat'vruli p'roza*. tbilisi: tsu-s gamomtsemloba. (გოგილაშვილი, ა. (2019). *გურამ გეგეშიძის მხატვრული პროზა*. თბილისი: თსუ-ს გამომცემლობა).
- guramishvili, d. (2013). *davitiani*. tbilisi. <https://burusi.wordpress.com>. (გურამიშვილი, დ. (2013). *დავითიანი*. თბილისი. <https://burusi.wordpress.com>).
- rat'iani, i. (2010). *lit'erat'uruli disk'ursisi modelebi sabch'ota t'ot'alit'arizmis p'irobebshi*. tbilisi: *sjani* N11. (რატიანი, ი. (2010). *ლიტერატურული დისკურსისი მოდელები საბჭოთა ტოტალიტარიზმის პირობებში*. თბილისი: *სჯანი* N11).
- sigua, s. (1989). *ori motkhrobbis erti k'ontseptsia. k'rit'ik'a* N3. (სიგუა, ს. (1989). *ორი მოთხრობის ერთი კონცეფცია. კრიტიკა* N3).
- koridze, t. (1986). *adamiani sik'vdil-sitsotskhlis mijnaze. k'rit'ik'a*. N4. (ქორიძე, თ. (1986). *ადამიანი სიკვდილ-სიცოცხლის მიჯნაზე. კრიტიკა*. N4).
- chkheidze, r. (1983). *zneobrivi magaliti. tsisk'ari*. N11. (ჩხეიძე, რ. (1983). *ზნეობრივი მაგალითი. ცისკარი*. N11).
- chkheidze, r. (2012). *sts'rapva dasavluri sivrtsisk'en. chveni mts'erloba*. N8. (ჩხეიძე, რ. (2012). *სწრაფვა დასავლური სივრცისკენ. ჩვენი მწერლობა*. N8).
- dzveli aghtkma. (2017). *biblia*. tbilisi: sap'at'riarkos gamomtsemloba. (ძველი ალექსა. (2017). *ბიბლია*. თბილისი: საპატრიარქოს გამომცემლობა).